

מיכאל דייך

בן אלה וצבי

01/10/1932

02/04/1997

א' תשרי התרצ"ג

כ"ד אדר ב' התשנ"ז

נולד

נפטר

לתינוק של בני-אדם. ומכיוון שמיכאל עבר ניתוח בימיו הראשונים, ולאמו לא היה די חלב להניקו... וסכנה נשקפה לחייו, לקחה מרים הטובה את המשימה על עצמה...

מיכאל הילד גדל והתפתח, אמנם רזה מאוד, אבל בהחלט בריא. הוריו וביחוד אביו-צבי מראשוני המייסדים, מקבוצת פועלי הבנין "אחדות" שזכה להגשים את חלומה. והיה פלת, חרש את אדמת-הקודש, זרע וקצר את שיבולי החיטה, לא הפסיק להתפעל מבנו הפעוט, עצמו ובשרו. סיפרה לי פעם חברה ותיקה, איך היה עוצר אותה ואומר:

"הביטי וראי, איזה יופי! איזה קונטרס בין עיניו התומות כמו האדמה, ושערו הזהוב כצבע החיטה הבשלה בשדות!" כשהיה מיכאל בן שלוש, שמע לראשונה את צליליה של מפוחית-הפה הקטנה - או כפי שקראו לה הוותיקים "גרמושקה". מאותו יום, כך סיפר לנו מיכאל, היה מוקסם מצליליה, וידע שינגן עליה. ואכן, בגיל צעיר מאוד החל לנגן במפוחית-פה, ואחריה עבר למפוחית-יד, ולבסוף זכה גם לנגן עלי אקורדיון שהביא איתו חברנו אריה ניב ז"ל שמשליחותו באירופה. כל זאת ללא מורה וללא תווים, אלא רק ע"י זכרונו המוסיקלי המופלא, שמיעתו המתודדת, וכושר האילתור של דמיונו המדהים. שהוא מתנת אלוהים.

מיכאל. או מיכליה כמו שרוב מכיריו קראו לו, נולד לפני 65 וחצי שנים. בן המחזורים הראשונים של ילדי קיבוצנו. הסיפור מתחיל ביום שלמחרת ט"ו באב של שנת תרצ"ב - אוגוסט 1932.

מכוננית-משא מתדרדרת במורדות הכרמל אל התהום של אחד הוואדיות. בתאונה נהרגו 3חברים יקרים של הקבוץ הקטן והצעיר "גשר-נחלים" (ובשמו המקוצר "גשר"), היום האתר הנקרא "חצר גשר הישנה". שמם של החברים: מנחם, שמואל ומיכאל. הקיבוץ הקטן, שרוי בהלם, המום מצער... שלושה חברים בבת-אחת!!! ובאותו הזמן, מחליטות שלוש חברות צעירות, שזה להן הריון ראשון, לקרוא לתינוק שיוולד להן, על-שם אחד מחברים שנהרגו...

תוך זמן לא רב מאותו יום, נולדו שמואל - הלא הוא **שמוליק** בנם של מרים ויצחק רזניק-ארו, **מיכאל** - בכורם של אלה וצבי דייך, ו**מנחם** בנם של מרי ומנשה עמלי. מזל גדול היה לו למיכאל שנולד בראש-השנה תרצ"ג, שחברו שמוליק נולד כמה ימים לפניו. כך יכלה מרים ארו להניק את בנה וגם את מיכאל. היום בחברת השפע שלנו, כשיש תחליפים לחלב-אם כמו "מטרנה" ועוד... יותר קל לאמהות... אבל בימים ההם ב"גשר הישנה" שלנו, היו משוכנעים: כשם שחלב-פרה מתאים לעגל, כך חלב-אם מתאים

לימודים... בית-ספר ושיעורים... מי צריך את זה בכלל? הדבר האחרון שעניין אותו היה בית-ספר. העיקר היה להגיע לפינה השקטה שלו, כדי שיוכל לנגן, ולאמן את אצבעותיו מעל גבי הכפתורים ומנענעי המקלדת של האקורדיון. אמנם, את בית-הספר לא אהב, אבל את חבריו לכתה, או גדולים ממנו, אהב מאוד. שיחות-נפש ארוכות ומופלאות היו לו עם אריק קורן: שניהם הקשורים לאמנות, אריק לצורות וצבעים, ומיכאל לצלילים. ומיכאל אומר:

"תקשיב לצליל הזה, יש לו צבע כתום נהדר...". כאשר היו בני כתתו השובבים, מבצעים את תעלוליהם ומעשי הקונדס שלהם, היה נגרר אחריהם... ואת סיפוריו על התקופה הזו, היה מספר בהומור, ממש "משכיב" את החברים ה"מתפוצצים" מצחוק, לשמע הסיפור על ה"קומוזי" הכיתתי על צפור דרוור אחת קטנה... ריצת המרתון כשאסיק ב. מלווה אותו (באופניים שסחבו מאליהו כהן, ויעקב לוזי ה"בלש" גילה את הסוד), סיפורים כאלה ואחרים סיפר במסיבות בנוסח "זה הסוד שלי"...

זה היה הפן אחד בחייו, שאותו כולם הכירו... מי פחות ומי יותר. את הצד השני, הפחות מוכר, הידוע רק לקרובים יותר, את הצד של התסכול והמוגבלות בגלל מוס של "עיוורון-לילה", של עצב עמוק, של החשש ללכת במדרכות החשוכות של הקיבוץ של פעם... ואיך לא להיות יוצא-דופן, כשאתה מוכרח בכל-זאת להשתמש בפנס, כדי לראות לאן אתה הולך. פחדים, שניסה להסתיר בכל כוחותיו. רק לעיתים נדירות היה נפלט לו משפט קטן, שממנו היינו יכולים לדעת, על הדברים הנוספים שעיצבו את אישיותו. מתברר שהיה מיוחד ומבוהל מאוד בעת הפרוד הזמני שארע בין אביו ואימו...

ההרגשה הקשה, כשנכנס לחדר-האוכל, ועבר מחשולחן של אמא - לצדו השני של חדר-

האוכל, כדי לפגוש את אבא... זה היה בשבילו סיוט.

הנגינה בשביל מיכאל היתה מקור הניחומים, בעולם הקשה והעצוב של נוף ילדותו. יחסי חברות נהדרים נוצרו בינו לבין הנערים של חברת-נוער "י (פליטי השואה), הם הזמינו אותו לנגן, הוא ניגן והם רקדו ושרו, ואהבו אותו מאוד. יום אחד החליט, והעביר את מיטתו וחפציו ממגורי "חברת-הילדים" - בני המשק, למגורי "חברת-הנוער". יחד איתם התגייס לצבא - לנח"ל ובמסעות הליליים הם עזרו ותמכו בו, וחיפו על מגבלת "עיוורון-הלילה" שלו. למרות שבקלות היה יכול להשתחרר מהשרות בצה"ל, הסתיר את הפגם הזה בלשכת-הגיוס כדי שיוכל להיות עם חבריו.

כשהיה בשל"ת בכפר-סאלד, ארע הפילוג באשדות. חלק מתבריו החליט להשאר שם, וחלק חזר לאשדות-המאוחד... למרות ניסיונות הפיתוי והשכנוע, החליט מיכאל והיה ברור לו שהוא חוזר הביתה, לאמא ואבא!!! רק אחרי השרות הצבאי, החל ללמוד נגינה בצורה מסודרת. אך עד מהרה, לא היה למורה הזקן צילצר, מה ללמד אותו, והוא המליץ שהבחור המוכשר ילך ללמוד אצל יהודה אופנהיימר - מגדולי המורים לאקורדיון בארץ. כשסיים מיכאל את לימודיו אצל אופנהיימר, המליץ הלה, שימשיך באקדמיה למוסיקה... הקיבוץ איפשר לו, ומיכאל יצא אל העיר הגדולה תל-אביב. מהר מאוד התברר לו ש"זה לא זה"... לא מעניין אותו ללמוד תיאוריות... עזב את הלימודים והתפרנס מנגינה אצל יואב אשריאל מגדולי המרקיידים והמורים לריקודי-עם ישראלים. שם בין הרוקדים מצא לו גם חברים חדשים, והרגיש די נוח בסביבתו החדשה...

ריחות פריחת ההדרים בסתו בצרוף "מבצע קדש" שפרץ, גרם לו לעזוב הכל, ולחזור לקיבוץ. עבד בכרם, ניגן המון שעות אחרי

העבודה, למד על-פה יצירות קלאסיות מסובכות. ונעתר לבקשת ועדת התרבות לנגן אותן באוזני הציבור באשדות... הוא נתקף בפחד נורא, ממש היה חולה מ"אימת הקהל", ואביו-צבי הציע לו לשבת על הבמה כשגבו מופנה אל הקהל (כדי להוריד את מפלס הפחד)... נדמה לי שזו היתה הפעם הראשונה והאחרונה בה ניגן מוסיקה קלאסית רצינית בפומבי... אח"כ סיפר לידידו המוסיקאי נועם שריף (הקשר ביניהם היה עוד מן הימים בהם, שריף ודיין - האבות בנו בתים בירושלים). נועם היה מלא התפעלות: איך אקורדיון אחד מנגן כמו תזמורת שלמה את הסימפוניה התמישית של בטהובן. מכיון שהיה אחראי על תוכניות המוסיקה הקלאסית ברדיו (עוד לא היתה אז טלוויזיה) רצה שמיכאל ינגן שם. מיכאל סרב כמובן. לא היה יכול לעמוד במתח הזה...

פה, בקטע הזה, בסיום שרותי הצבאי, אני חוזרת לקיבוץ ומצטרפת אל מיכאל. שתי עונות של זמירה ובציר בכרמי אשדות, והכרות עם מיכאל בין הגפנים. נסחפתי אחרי הצלילים שהפיק מאקורדיונו, ממש כמו העכברים והילדים שחלכו אחרי נגינתו של "החלילן מהמליין".

ביום הולדתי החל בקיץ - התחתנו (כדי להיות בטוחים שלא ירד גשם בחתונתנו). אלו היו ימים של שכרון, של מוסיקה ואהבה. אהבתי לשיר כשהוא מלווה אותי בנגינה. וכדי לשמוע את נגינתו עוד ועוד... ליוויתי אותו כשנסע לנגן במקומות שונים. כאשר בטני הטופחת החלה להכביד עלי, נשארתי בבית. ואחרי שנולד עופר ואח"כ אילת ויעל, היה ברור שאני נשארת עם הילדים... בינתיים, עבר מיכאל לעבוד במפעל "לוג", כי התברר שהשמש אליה היה חשוף במשך שנים, הזיקה לעורו הבהיר, שפיתח פצע סרטני. אח"כ עבר לאולפן למוסיקה כדי לשמש מורה לאקורדיון, כי גם הצבעים במפעל הזיקו לו.

די מהר קלטתי, שהנגינה היא תכלית חייו, היעוד שלו. אנחנו - כלומר האשה והילדים, הם רק קישוט, משהו די שולי... האקורדיון הוא בעצם אהבתו הנצחית. הוא ניגן בקיבוצים בסביבה, ואט-אט יצר לו תזמורת של חברים מקיבוצים שונים, שאיתם היה נוסע לנגן בחתונות, חגי משק, חגי מחזור, ומסיבות בר-מצוה. מדי פעם התחלפו הנגנים, נמאס להם לנדוד בדרכים כל הלילות. אבל זה אצל אחרים. למיכאל אף פעם לא נמאס לנסוע ולנגן... ואני מעולם לא חשבתי שאפשר לומר לו: "אל תסע לנגן!" כי ידעתי שהנגינה היא כל חייו. והיא יותר חשובה לו מאישה או ילדים.

כשהתחיל לבלב מועדוני-הזמר של שרה'ה שרון הוא פרח, גם במובן פריחה, וגם פשוט פרש כנפיים ונסע איתה לנגן בכל מקום, כולל בחו"ל. אני חשתי את ה"מתח הגבוה" שבו היה שרוי רוב הזמן, עשיתי ככל שידועותי מגיעות, וזמן רב הרגשתי מתוסכלת, חשתי שנכשלתי במשימה... המתח הזה פגע במערכות השונות של גופו. מבחוץ הכל נראה בסדר, ומבפנים הוא נאכל... ודוקא כשעברנו סוף-סוף לדירתנו החדשה, שהיתה שיא חלומותיו. הוא הרגיש עייפות נוראה ומיחושים שונים, ואז התגלה הסרטן. אולי היה זה שריד מימי הכרם, ואולי לא...

בדיק לפני שנתיים, בין פורים לפסח, לווייתי אותך מיכאל לניתוח, ואח"כ בתקופת ההקרנות והבדיקות האין-סופיות. שהראו בוודאות שמיכאל נקי מסרטן. היינו בטוחים שנצחנו את האויב הנורא הזה. התווכחנו רבות על הצורך לשנות את התזונה, להרפות את המתח, ועוד דברים שהיו יכולים לעזור... מיכאל סרב לשמוע על כך! התסכול שלנו, שלי ושל שלושת ילדינו, שהיינו לידו ורצינו לעזור לו, היה ממש בלתי-נסבל. אני נשברתי ויצאתי מדירתנו החדשה, כדי לנסות ולהתאושש בעצמי. למדתי שיטות טיפול אחרות, ואתה נהנית כשטיפלתי בך בעזרתן. היתה תקופה שהאמנו שהצלחנו ב"קרבות הבלימה",

ואני יודעת ובטוחה שכבר סלחת לנו, כי אתה והיושב במרומים יודעים שכל מעשינו היו מכוונים רק לטוב, לעזור לך.

אני יודעת, שדברי ישמעו אולי מוזרים לחלק מהציבור שבא ללוות אותך בדרכך האחרונה... ובכל זאת אומר אותם: נשמתך הנצחית שיצאה עכשיו מקליפתה זו, ידעה כבר הרבה קליפות שונות. והיא יודעת שכמו שנפגשנו כולנו פעם, בוודאי נפגש שוב ושוב, עד שנלמד ונבין את השיעור שהיינו אמורים ללמוד הפעם. "בקדנציה" הזו, הקצרה - לעומת נצחיות הנשמה. אז היה שלום ולהתראות, בפעם הבאה, בתקוה שתהיה יותר מוצלחת, וללא מחלות וכאבים. ולוואי ונשמתך המעונה, תמצא במהירות את המנוחה השלמה אליה כה נכספה.

צר לי עליך, מיכאל. שלום ולהתראות, בשמחות שעוד נכונו לנו.

עמליה דיין בת-ארי

וכשהחלטת לא לשתף פעולה, לא הצלחנו לעבור להתקפת. והמצב שוב התדרדר. לרגע קט זרתה השמש ושוב כיסו עננים את השמיים. מיכאל, אני יודעת שאנשים לפעמים קצרי-רוח, ואין סבלנות לשמוע נאומים ארוכים. ונורא קשה לי עם זה. כי שלושים ושתיים שנות חיים משותפות, זה לא משהו שאפשר לעבור עליו ברפרוף, לא אני.

שלושים ושתיים שנים, שלושה ילדים נפלאים, עליות ומורדות, כעסים והתפייסויות, ואהבה ואמונה, והמון השקעה ותשומת-לב, ורצון שהכל יהיה טוב... וכמו שאומר השועל לנסיך הקטן: "אין לראות את הדברים היטב אלא בלב בלבד. כי דבר החשוב באמת סמוי מן העין". או כמו שנאמר בדף אחר: "כך טיבם של המבוגרים, ואין לדון אותם לכף חובה. על כן חייבים הילדים להתיחס אליהם בסלחנות ובאורך-רוח, כי אנו המבינים את סוד החיים, איננו מיחסיים למספרים חשיבות יתרה".

בשלושים ושתיים שנות נישואינו שהן לייב בעברית - שהן שתי האותיות המרכיבות את המילה לב, השקעתי את כל לבי, את כל מאודי ומחשבותי, רצונתי ומעשי. תמיד הצטערתי על כי ראייתי אינה הכי טובה, ואני זקוקה לעזרת המשקפיים, לעומת זאת הלב עבד אצלי בעוצמה גדולה, לטוב ולרע... והילדים כאמור, מבינים את סוד החיים, ומתייחסים בסבלנות ובאורך-רוח. למרות כאבם על אי-שיתוף הפעולה, מצד מיכאל אביהם, והם יודעים ומבינים הרבה לפני שאני הבנתי זאת, שזה יגמר רע מאוד... והם עושים ככל יכולתם לעזור לאביהם, ומצד שני לתמוך בי - אמא שלהם.

אין בפי מספיק מילות תודה והערכה כדי לתאר את גודל לבבם ואת כל הטוב, האומץ ואורך הרוח, שבהם חיזקו את שנינו - את מיכאל ואותי. הם ממש עצומים. בשמי ובשם שלושת ילדינו הנהדרים, אני מבקשת את סליחתך, אם פגענו בך, לא בכוונה.